

PERSPECTIVE DE SUSTENABILITATE ȘI SOLUȚII ALTERNATIVE DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI NAȚIONAL DE PENSII

Verejan¹ Oleg
Hîrbu² Eduard
Bradu³ Marcel

***Abstract:** The basic purpose of the article is to carry out the current and long-term (until 2050) analysis of the sustainability of the national public pension system. The objective is to raise public awareness of the difficulties of the long-term pension system, as nothing is done to change the current situation. The analysis of the current situation and long-term forecasts shows that the national pension system requires identifying and developing long-term sustainability solutions as a result of the negative impact of demographic and employment factors that threaten economic and social security of the Republic of Moldova. Therefore, the article contains an analysis to identify alternative solutions for reforming the national public pension system, thus contributing to ensuring the social and economic security of the country.*

Key words: Insurance, insurance risks, history, solvency, Solvency II, solvency margin, solvency systems.

JEL CLASIFICATION: H55, H6, C18.

Prognoze demografice

Pentru a asigura posibilitatea de evaluare a sustenabilității sistemului național de pensii, este necesar să se cunoască numărul de contribuabili care prin prisma contribuțiilor achitate, reprezintă sursa principală de finanțare a Bugetului de Asigurări Sociale de Stat (BASS). De asemenea, este iminent să cunoaștem și numărul pensionarilor care sunt principalii consumatori ai resurselor BASS.

Prognoza numărului de contribuabili și a numărului de pensionar a fost realizată pornind de la analiza și prognoză demografică structurală. Au fost aplicate metode de prognoză deterministe și stocastice.

Rezultatele denotă că numărul populației Republicii Moldova se va reduce până în anul 2050 în comparație cu anul 2017, cu peste 929 mii persoane (de la 3,54 mil persoane până la 2,61 mil persoane). Fenomenul migrației, specific Republicii Moldova, de asemenea va avea un impact observabil asupra reducerii numărului populației și, respectiv, a numărului de contribuabili. Astfel, mișcarea migratorie a populației va reduce baza de contribuabili de la 1% în 2017 cu până la 6% în 2050.

Dinamica efectivelor proiectate a populației Republicii Moldova, în condiții de prevalare majoră a emigrației asupra imigrației, poate provoca dinamici defavorabile exclusive, în toate categoriile populației. Astfel, cea mai afectată categorie vor fi tinerii, care în perioada de perspectivă se va reduce masiv, cu cca 43,8%, urmată de categoria adulți cu o reducere mai mare decât 1/3 (cca -38,3%). În schimb, efectivul populației vârstnice (de 60 ani și peste) va evolua de la 573,6 mii persoane în anul 2015 la cca 812,8 mii persoane, către 2050, angajând astfel o creștere relativă de cca +41%.

¹ Verejan Oleg, dr. economie, conf. univ, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Banulescu-Bodoni 61, Chișinău, Republica Moldova, <http://ase.md/>, tel: 022224128, oleg.verejan@gmail.com;

² Hîrbu Eduard, dr. economie, conf. univ, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Banulescu-Bodoni 61, Chișinău, Republica Moldova, <http://ase.md/>, tel: 022224128, harbued@gmail.com

³ Bradu Marcel, dr. economie, conf. univ, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Banulescu-Bodoni 61, Chișinău, Republica Moldova, <http://ase.md/>, tel: 022224128, bradumarcel@yahoo.com.

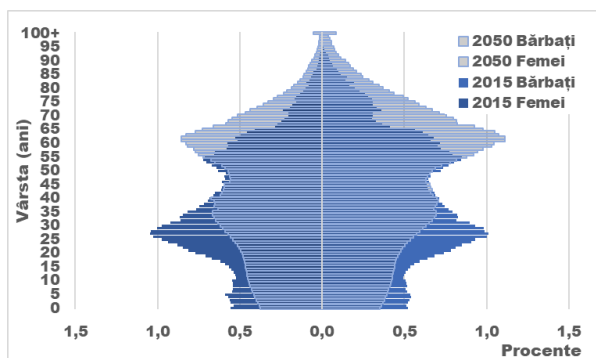

Fig.1. Piramida vârstelor populației Republicii Moldova, în anul 2015 și proiecția pentru 2050 (Varianta C)

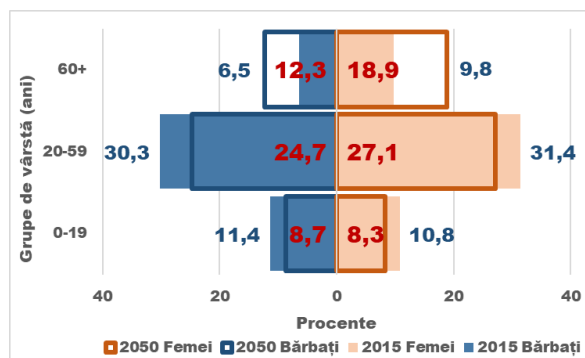

Fig.2. Structura populației Republicii Moldova, pe grupe mari de vârstă, în anul 2015 și 2055 (Varianta C)

Evoluția defavorabilă a efectivelor populației, după sexe și grupe mari de vârstă, prezentată anterior, va determina către anul 2050 o structură defavorabilă a populației după categoriile amintite, comparativ cu anul de reper 2015.

Fig 3. Structura populației Republicii Moldova, pe grupe mari de vârstă, în anul 2015 și 2050

Astfel, conform variantei C a proiecției, în perioada 2015-2050, populația tânără va evalua de la o cotă de cca 22,1%, în 2015, la o cotă de cca 17,0% către 2050 (-5,2 pp), iar efectivul populației adulte se va reduce și mai pronunțat, cu cca 9,8 pp.

2. Prognoze actuariale privind sustenabilitatea sistemului de pensii

Din punct de vedere al sustenabilității, un sistem de pensii este solvabil în cazul în care, pe termen lung, datoriile pentru pensii sunt achitate în mod adecvat din contribuțiile preconizate. Pentru a testa solvabilitatea pe termen lung se realizează modelări actuariale corespunzătoare. Astfel, estimările actuariale realizate în cadrul cercetării demonstrează că deficitul sistemului public de pensii, pentru plata numai a pensiilor pentru limita de vârstă, va crește exponențial, de la circa 1,4 mild. lei în 2020 pînă la circa 121,2 mild. lei, în condițiile în care situația nu se modifică esențial prin reforme substanțiale atât de ordin economic, demografic, social, cât și de reformare fundamentală a sistemului de pensii al Republicii Moldova (vezi tabelul 1). Prin urmare, se constată că chir în a. 2020, termenul final de implementare a Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, implicit și a priorității „Pensii sustenabile și echitabile”, BASS nu va mai dispune de resurse suficiente numai pentru plata pensiilor (56% din total cheltuieli BASS), nu și pentru celelalte prestații de asigurări sociale, inclusiv indemnizații de asigurări sociale. Din cele menționate rezultă, că sistemul actual de pensii al țării necesită reforme esențiale, de structură și funcționalitate.

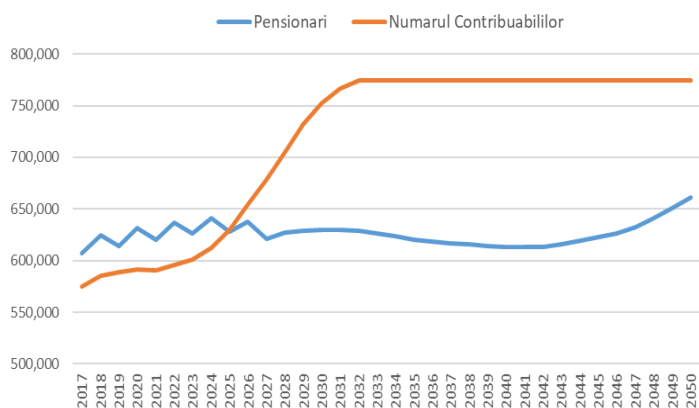

Fig.4. Prognoza contribuabililor și pensionarilor

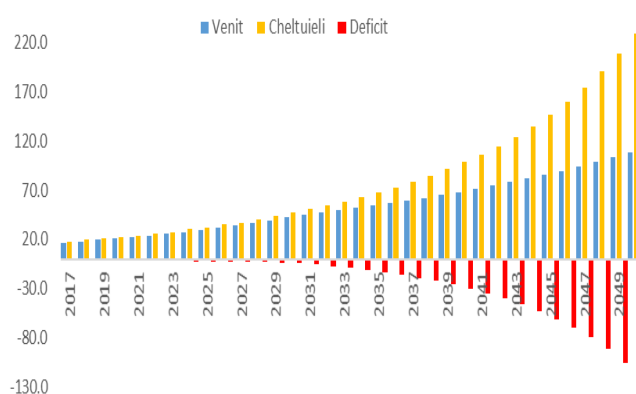

Fig.5. Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat

Sursa: datele BNS (www.statistica.md) și prognoze, calcule realizate de autori.

Deși numărul de contribuabili va crește comparativ cu numărul de pensionari, oricum presiunea bugetului de asigurări sociale se va menține la un nivel accentuat (figura nr.4), prin înregistrarea unui deficit bugetar crescător (figura nr.5 și tabelul nr.1). Astfel, deficitul BASS constituie circa 7% din veniturile sale și circa 1% din PIB, cu o creștere lentă de până la 11% în anul 2030 și una exponențială până în 2050 (circa 100% din veniturile BASS). Această situație, conform practicilor Europene, este una care atenționează înregistrarea unor riscuri mari de nesustenabilitate al sistemului de pensii al Republicii Moldova.

Credibilitatea și performanțele sistemului actual de pensii poate fi analizate inclusiv pe baza capacității de plată pe termen lung a pensiilor. Conform datele statistice oficiale soldul mijloacelor financiare al bugetului de asigurări sociale la sfârșitul anului 2016 a constituit 126,3 mil. lei sau reprezintă valoarea totală a mijloacelor financiare disponibile ale Casei Naționale de Asigurări Sociale (CNAS). Pentru testarea performanțelor sistemului, presupunem situația că în următoarele perioade se realizează "zero" venituri la CNAS din contribuții, adică când încasarea contribuțiilor se stopează. Astfel, în condițiile unor cheltuieli bugetare de 17,5 mild. lei în 2017 și de 19,2 mil lei planificate pentru anul 2018, pentru plata pensiilor de asigurări sociale pentru anul 2017 și 2018, CNAS nu ar dispune de resurse financiare suficiente pentru achitarea acestor pensii nici pentru cel mult 1 (una) lună calendaristică. Dacă comparăm cu unele țări europene, unde aceste resurse sunt suficiente pentru o perioadă de cel mult 1,5-2 ani (Franța-Germania), atunci putem spune că situația în Republica Moldova la capitolul credibilitate și performanță este la limita accesibilă a variabilității.

Conform prognozelor se constată o creștere semnificativă a poverii persoanelor contributive pentru întreținerea unui pensionar (tabelul nr.1). Astfel, dacă astăzi (anul 2017) pentru întreținerea unui pensionar contribuie aproape 1 contribuabil, atunci către anul 2050 acest indicator se va crește neesențial, or la 100 de pensionari vor reveni circa 117 contribuabili. La nivelul Uniunii Europene la un pensionar revine circa 3-4 contribuabili. Această situație este extrem de riscantă și face ca asigurarea cu pensie de către sistemului public actual de asigurări sociale să fie foarte volatilă la micile schimbări demografice, economice, sociale și politice. Prin urmare, dacă se impune asigurarea unei pensii care să constituie 40% din ultimul salariu, atunci cota contribuțiilor fiecărei persoane ocupate ar constitui circa 34%-42% din salariu (actual 29%), ceea ce este reprezentată o problemă esențială. Or, creșterea bruscă a cotei contribuțiilor nu este cea mai bună opțiune, deoarece va avea ca efect creșterea evaziunii de la plata contribuțiilor și declararea salariilor reale.

Tabelul nr.1. Starea curentă și prognoza principalilor indicatori ai sistemului național de pensii

Indicatori	2017	2020	2025	2030	2040	2050
BASS, mild lei						
Venit	16.6	20.7	29.4	42.3	68.2	108.0
Cheltuieli	17.5	22.1	31.7	46.8	98.3	229.2
Deficit	-0.9	-1.4	-2.4	-4.6	-30.2	-121.2
Nr. populației, persoane	3,535,790	3,496,389	3,399,735	3,269,184	2,949,494	2,606,549
Nr. pensionari, persoane	607,177	631,231	627,587	629,885	612,874	661,453
Rata de ocupare a populației în vîrstă de muncă	42.4%	43.2%	47.7%	52.7%	53.8%	53.8%
Pensia medie, lei/pers	1,477	1,865	2,740	4,025	8,691	18,762
Salariul mediu, lei/pers	5,700	7,180	10,259	13,093	21,328	34,741
Situația curentă						
Nr. contribuabili - efectiv&prognoza	574,898	591,696	629,905	752,416	774,050	774,050
Rata de înlocuire (Pensie/Salariu mediu)	26%	26%	27%	31%	41%	54%
Rata de dependență (nr.pens/nr.contrib)	106%	107%	100%	84%	79%	85%
Raportul dintre nr. contribuabil și nr. pensionari	95%	94%	100%	119%	126%	117%
Raportul dintre nr. contribuabil și nr. pop. în vîrstă de muncă	25%	26%	29%	35%	40%	48%
Acoperire deficit al BASS						
Nr. contribuabili - necesari pentru acoperire deficit	882,928	883,711	889,257	1,027,513	1,325,078	1,895,456
Raportul dintre nr. contribuabil și nr. pensionari	145%	140%	142%	163%	216%	287%
Raportul dintre nr. contribuabil și nr. pop. în vîrstă de muncă	38%	39%	40%	48%	68%	119%
Pentru rata de înlocuire de 40% (min UE)						
Nr. contribuabili - necesari pentru acoperire deficit	837,485	870,664	865,637	868,807	845,343	912,349
Raportul dintre nr. contribuabil și nr. pensionari	138%	138%	138%	138%	138%	138%
Raportul dintre nr. contribuabil și nr. pop. în vîrstă de muncă (rata contrib. constant)	36%	38%	39%	41%	44%	57%
Rata contribuției (nr. contrib. Constant)	42%	43%	40%	33%	32%	34%

Sursa: datele BNS (www.statistica.md) și prognoze, calcule realizate de autori.

Pentru a asigura eliminarea deficitului actual al BASS este necesar ca numărul de contribuabili să crească cu peste 54% față de numărul actual de contribuabili. În aceste condiții este necesar ca cel puțin 38%-40% din numărul populației în limitele vârstei de muncă să realizeze plata contribuțiilor, față de 25% cât se înregistrează în 2017. Or, conform prognozelor, situație devine și mai critică. Până în anul 2050, pentru a asigura eliminarea deficitului BASS, se estimează că numărul contribuabililor va trebui să depășească numărul populație în limite vârstei de muncă.

3. Soluții alternative de reformare a sistemului național de pensii

Începând cu 01.01.2017, sistemul public național de pensii a fost reformat. Conform evaluărilor realizate la etapa II al proiectului se constată că reforma a avut un efect favorabil pentru beneficiarii de pensii, însă aspectul de sustenabilitate pe termen lung a reformei denotă riscuri de sustenabilitate. Astfel, se constată că capacitatea de plată a BASS este amenințată de riscurile demografice și economice, în timp ce pe termen scurt (3-4 ani) se observă a încadrare în parametrii admisibil de rezistență la șocurile economice și sociale.

Prin urmare, se constată că pe termen lung sistemul public de pensii național este expus diverselor riscuri, care reduc capacitatea lui de plată, și anume:

1. Quantumul mic al prestațiilor și nivelul scăzut al ratei de înlocuire;
2. Numărul mic de contribuabili și reducerea raportului dintre numărul de contribuabili și pensionari;
3. Îmbătrânirea populației;
4. Nivelul scăzut al venitului asigurat al contribuabililor;

5. Cotele contribuțiilor de asigurări sociale înalte, care nu determină creșterea productivității muncii, creează un egalitarism în defalcări și nu stimulează achitarea acestora;
6. Ponderea semnificativă a cheltuielilor indirecte ce țin de asistența socială;
7. Atractivitatea redusă a sistemului de pensii;
8. Sistem de pensii fără alternative, astfel fiind sensibil la șocuri demografice și economice.

În aceste condiții, este necesar de elaborat și realizat reforme strategice pe termen lung ale sistemului de pensii al Republicii Moldova.

Pornind de la riscurile enunțate, au fost analizate alternative de reformare a sistemului curent de pensii, rezultatele cercetării fiind expuse în continuare.

Printre tendințele principale pe parcursul reformelor se poate de evidențiat trecerea de la protecția socială, bazată pe principiul redistributiv la finanțarea privată, prin acumulare în contextul sectorului privat, trecerea de la sistemele de pensii în baza beneficiilor definite (sistemul actual de pensii) la planificarea bazată pe contribuții definite (bazat pe principiul de acumulare în conturi personale a resurselor financiare).

Este de menționat că, în prezent diferite țări utilizează destul de activ în practica de creare a sisteme lor moderne de pensionare următoarele schemele de pensionare.

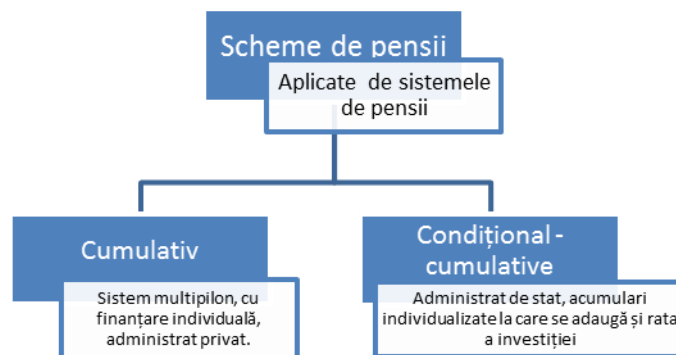

Fig. 6. Scheme de pensii alternative la sistemul public de stat

Schema cumulativă, aplicată în practică în cele mai dese cazuri în contextul sistemului de pensii multipilon (aplicat pentru prima dată în Chile, în anul 1979) presupune structurarea sistemului de pensii pe 3 piloni:

- *Pilonul I*: pensia de stat administrată public bazată pe principiul solidarității sociale (sistemul curent practicat în Republicii Moldova);
- *Pilonul II*: pensia obligatorie, administrată de o firmă privată;
- *Pilonul III*: pensia facultativă, administrată tot de o firmă privată.

Pensia administrată privat (Pilonul II) provine din direcționarea unei cote din contribuția de asigurări sociale, plătită obligatoriu lunar în sistemul public, către un Fond de pensii, administrat de un administrator privat –persoană juridică, ales de contribuabil.

Contribuțiile la fondul de pensii privat sunt virate în conturi individuale ale contribuabililor. Pensia privată efectivă va depinde de sumele de bani acumulate în conturile individuale din sistemul de pensii administrate privat, deci de contribuțiile efectuate în timpul vieții active, dar și de randamentul obținut din investițiile făcute de către societatea de administrare a fondurilor de pensii administrate privat. Aceste sume virate lunar pe conturile individuale precum și creșterile obținute din investiții sunt proprietatea privată a viitorului pensionar. Astfel la atingerea vârstei de pensionare persoana asigurată va primi suplimentar la pensia de stat și pensia privată. Odată cu introducerea Pilonului II fiecare contribuabil va putea alege și direcționa partea contribuțiilor individuale către un anumit fond privat de pensii, va putea verifica modul în care banii săi sunt gestionați și investiți.

Pilonul III funcționează similar, cu o singură diferență majoră: contribuțiile nu sunt redirecționate de la bugetul public (ca la Pilonul II), ci sunt plătite în mod voluntar, facultativ, de către salariați și/sau angajatorii lor.

Schema conturilor condițional-cumulative (SCC) a apărut în anii '90 ai secolului trecut. Primul stat, care a aplicat în practică această schemă a fost Suedia, ulterior acest exemplu l-au urmat Italia, Polonia, Letonia, Kîrgîzstan, Mongolia.

În conformitate cu această schemă, pentru fiecare participant al sistemului de pensionare se introduce un cont condițional-cumulativ, pe care se înscriu contribuțiile acestuia și venitul investițional condițional calculat la acestea. Astfel, statul este administratorul conturilor și trebuie să-și asume și responsabilitățile de investire a resurselor acumulate. De obicei, aceste resurse se investesc în Valori mobiliare de stat, emise de Guvern.

Astfel, principiile de funcționare a SCC sunt:

- Contribuțiile plătite din salariile individuale, formează acumulările condiționale pe conturile individuale ale contribuabililor;
- La sfârșitul perioadei de gestiune pe cont se calculează norma rentabilității, care se adaugă în cont și mărește suma contribuțiilor de pensii achitate;
- La data ieșirii la pensie suma acumulată se transformă în pensie pe viață. Mărimea pensiei (anuități) se calculează în baza capitalului condițional-cumulativ și duratei prognozate a vieții rămase (aplicarea metodelor actuariale). Mărimea pensiei poate fi indexată. Condiția necesară a stabilității financiare este ca coeficientul utilizat pentru indexare să nu fie mai mare decât ritmul de creștere a contribuțiilor achitate;
- Aceste scheme impun crearea unei rezerve demografice.

Pensia condițional-cumulativă este o pensie pentru limită de vârstă, alte tipuri de pensii, în special pensia de dizabilitate și alte plăți de asistență socială, plătite până la atingerea vârstei de pensionare generale, urmează să fie finanțate din contul fondurilor speciale, create special în acest sens sau din bugetul de stat.

Nu sunt cunoscute exemple privind moștenirea capitalului condițional în cazul decesului persoanei asigurate, însă prin anumite programe, statul poate stabili o astfel de soluție.

În contextul cercetării, au fost analizate următoarele riscuri:

- Riscurile actuariale ce țin de determinarea incorectă a parametrilor SCC. Deși SCC este un sistem destul de transparent, în care se urmărește o legătură vădită între contribuții și plăți, determinarea corectă a tuturor parametrilor de funcționare a acestuia este o sarcină actuarială destul de complicată;
- Riscurile de rentabilitatea investițiilor. În caz că rentabilitatea valorilor mobiliare de stat va depăși rata rentabilității economice generată de economia țării, atunci pentru plata pensiilor Guvernul va fi nevoit să perceapă impozite/taxe suplimentare;

Comparațiile între scheme denotă următoarele:

- SCC sunt redistributive, adică sumele virtuale acumulate se utilizează pentru achitarea pensiilor curente. Schema cumulativă nu redistribuie sumele acumulate către pensionarii curenți, dar se mențin pe conturile individuale ale contribuabililor. Astfel, în cadrul SCC nu se înregistrează finanțare propriu-zisă, dar sunt calcule virtuale pe conturile individuale, iar în schemele cumulative se evidențiază fonduri efective financiare acumulate pe conturile individuale;
- În cadrul SCC riscurile sunt transmise spre gestionare către stat, pe când în cazul schemelor cumulative, cu contribuții definite, riscurile sunt asimilate de către contribuabil, finanțator al conturilor individuale proprii;
- Din punct de vedere economic, SCC se deosebește de schemele cumulative prin structura portofoliului investițional și costurile administrative. În cadrul schemelor cumulative costurile administrative sunt mai mari decât în cadrul SCC. Pe când , alternativele de

investiții în cadrul schemelor cumulative sunt mai mari decât în cadrul SCC, care ține cont numai de rentabilitatea valorilor mobiliare de stat.

1. **Instrumente investiționale ale schemelor de pensii cumulative.** Identificarea instrumentelor financiare specifice schemelor de pensii cumulative a fost analizată în contextul de a determina dacă piața locală de capital dispune de instrumente financiare specifice politicilor investiționale aplicate de aceste scheme, în cazul aplicării schemelor prin acumulare (multipilon) ca alternativă de dezvoltare a sistemului public de pensii național.

Apelând la datele statistice OECD (Pension Markets in Focus 2017) putem constata că activele fondurilor de pensii sunt investite în principal în titluri și obligațiuni de stat precum și în acțiuni, fie direct, fie prin intermediul organismelor de plasament colectiv (OPC). Titluri și obligațiunile de stat sunt percepute ca instrumente cu venit fix și cu un grad înalt de siguranță. Titlurile și obligațiunile de stat au alcătuit instrumentele preferate pentru investițiile directe ale administratorilor de pensii în 18 din 34 de țări raportoare ale OCDE și 29 din 44 de țări non-OCDE. Ponderea acestor instrumente în valoarea totală a investițiilor este semnificativă în Cehia (88%), Mexic (75%), Israel (65%), Slovacia(64%) Slovenia(62%) Grecia (61%) Ungaria(61%) țări ale OECD, și mult mai accentuată în statele din afara spațiului OECD: Albania, Costa Rica, Republica Dominicană, India, Nigeria, Serbia, Singapore, Croația).

Investițiile în străinătate oferă posibilități și au ca principal obiectiv o diversificare mai largă a portofoliului investițional. Țările cu cea mai mare pondere a activelor fondurilor de pensii investite în străinătate sunt membrii zonei euro ce nu au restricții investiționale externe și a căror piețe interne de capital sunt relativ mici ca capitalizare: Kosovo (92% din activele investite în străinătate), Olanda (81%), Estonia (76%), Slovacia (75%), Lituania (75%), Finlanda (72%) Letonia (66%), Portugalia (63%), Italia (59%).

Referindu-ne la țara vecină România sistemul de pensii private funcționează deja peste 10 ani. Aderarea la un fond de pensii administrat privat Pilon II este obligatorie pentru persoanele cu vârste până în 35 ani și opțională pentru persoanele cu vârste cuprinse între 35 și 45 de ani. Astăzi cele 7 fonduri de Pilon II administrează active nete de 9,25 miliarde euro în beneficiul a 7,13 milioane de contribuabili ce sunt înscriși la acest sistem. Prin urmare, valoarea medie a acumulărilor în conturile individuale de pensie privată este de aproape 1300 euro. Vorbind despre structura portofoliului investițional al fondurile de pensii administrate privat (Pilonul II și Pilonul III) se menține o pondere destul de mare în instrumente cu venit fix. Peste 60% din active sunt investite în titluri de stat și obligațiuni municipale, asigurând astfel o siguranță mai mare a resurselor acumulate pe conturile individuale ale contribuabililor.

2. Potrivit **simulării prin metode actuariale** (anuități stabilite pe baza tehnicilor de comutație) și calculelor în conformitate cu actele normative de calculare a pensiilor de stat, pilonul I va acoperi numai 30-35% din ultimul salariu brut. Sistemul multipilon, se propune în scopul obținerii unei pensii ce va reprezenta 85% din ultimul salariu. În cazul nostru, presupunem că această cotă va constitui 100% din salariu. Astfel, diferența de 70-75% din ultimul salariu, ar trebui acoperită din sistemul pensiilor private obligatorii și facultative Pilonii II și III.

În scopul supravegherii continue a stării sistemului de pensii și monitorizării riscurilor de incapacitate de plată a unui sistemului public de pensii, a fost continuată elaborarea sistem de indicatori statistici, care poate fi utilizat de autoritățile publice naționale din domeniul protecției sociale prin pensii, în special pentru limita de vârstă (autoritatea publică centrală și Casa Națională de Asigurări Sociale). Pentru obținerea rezultatelor adecvate pentru specificul sistemului de pensii național, au fost studiate practicile de monitorizare utilizat de Banca Mondială și OECD și alte țări cu sisteme aprobe echivalente celui din Republica Moldova

CONCLUZII

1. Se identifică o tendință de îmbătrânire a populației Republicii Moldova, care are ca efect reducerea resurselor de muncă și respectiv a ofertei de forță de muncă care alimentează sistemul

public de pensii. Conform calculelor, populația Republicii Moldova este considerată „populație îmbătrânită”. Situația creată, poate fi considerată extrem de periculoasă pentru securitate socială a statului, chiar și în condițiile în care este susținută de o economie puternică. Astfel, autoritățile publice responsabile sunt obligate să întreprindă măsuri pentru administrarea corespunzătoare a consecințelor. Aceasta este o consecință inevitabilă a tendințelor de scăderii a natalității și creștere a speranței de viață a populației. Creșterea populației bătrâne și a speranței de viață a pensionarilor creează presiuni considerabile asupra sustenabilității sistemului public de pensii în Republica Moldova. Echipa proiectului consideră că intervenția statului în sistemul public de pensii trebuie să aibă ca obiectiv obținerea unei pensii sustenabile pentru generațiile viitoare și prezente, în condițiile de creștere a riscului demografic. Prin urmare, un sistem public de pensii sustenabil trebuie să asigure echilibru între asigurarea unor venituri adecvate pensionarilor și presiunea financiară asupra generațiilor din categoria forței de muncă care finanțează sistemele de pensii.

2. Îmbătrânirea populației, migrația peste hotare a persoanelor apte de muncă și astfel reducerea numărului de contribuabili, precum și practica „salariului în plic” sunt câțiva dintre factorii care pun în pericol actualul sistem de pensionare, cele mai mari provocări identificate din studiile realizate, fiind instabilitatea pe termen lung, determinată de tendințele demografice nefavorabile, numărul mic al contribuabililor și a cotelor de contribuții sociale la sistemul de pensii, creșterea numărului de pensionari și, prin urmare, creșterea presiunii asupra populației economice active și asupra bugetului de asigurări sociale de stat, cuantumurile mici ale pensiilor în comparație cu salariile și minimul de existență, scăderea ratei de înlocuire a salariului, economia informală și munca nedeclarată.

Ca rezultat, mărimea contribuției va continua să fie ridicată, rata de înlocuire va continua să fie scăzută, iar statul, în aceste condiții, va fi impus să subvenționeze bugetul de asigurări sociale.

3. Sistemul public de pensii al Republicii Moldova a fost reformat de mai multe ori, principalele reforme fiind aplicate începând cu 01.01.1999 și 01.01.2017. S-a constatat că reforma din 1999 a avut efecte pozitive numai pe termen scurt, în special în primii 4-5 ani de la lansare. Reforma sistemului național de pensii, care a fost pusă în aplicare începând cu 01.01.2017 poartă un caracter temporar și nu elimină deficitul BASS. Fenomenul pozitiv al reformei este că a asigurat o creștere mică a pensiilor, neatingând însă nivelul unei pensii decente (40-60% din salariu). Astfel că deocamdată, intervenția statului în sistemul public de pensii a luat în considerare numai deficitele temporare fără să se calculeze solvabilitatea și lichiditatea sistemului pe termen lung. Din aceasta cauză, politicile au un orizont mediu de timp, neglijând-se datoriile viitoare, deși sistemul public de pensii se bazează pe obligații de plată prezente și viitoare. Reforma din 01.01.2017 nu a reușit să soluționeze problema deficitului bugetar și asigurarea unei pensii decente. Sursa de acoperire a deficitului continua să fie Bugetul de stat. Reforma nu prevede nici o măsură în raport cu colectarea contribuțiilor, majorarea bazei contributive, lupta cu evaziunea.

4. Una din lacunele majore ale noilor prevederi este desconsiderarea completă a drepturilor contributive. Una din regulile de bază ale sistemelor contributive - regulile de joc nu pot fi schimbate pe parcurs, statul este obligat să-și îndeplinească obligațiile față de contribuabili strict în cadrul prevederilor în care acesta a contribuit. Există exemple de transfer al drepturilor contributive într-o altă schemă, dar acest lucru se face doar prin menținerea ambelor sisteme pentru un timp, ca contribuabilul care este în prag de pensionare să poată alege condițiile de pensionare.

5. În Republica Moldova, sustenabilitatea curentă și viitoare a sistemului de pensii, constituie una din cele mai primordiale probleme. Conform prognozelor, cel puțin pentru excluderea deficitului este necesar o creștere a numărului contribuabililor cu peste 54%, ceea ce este aproape imposibil de realizat în condițiile actuale socio-economice ale Republicii Moldova. Numărul curent al contribuabililor este echivalent cu numărul pensionarilor, ceea ce denotă un risc esențial de sustenabilitate al sistemului de pensii. Această situație va afecta semnificativ securitatea socială și, respective, economică a țării.

Până la reformarea complexă a sistemului de pensii și asigurarea implementării politicilor de creștere a ocupării forței de muncă, pe termen scurt, autoritățile publice trebuie să intervină în diminuarea riscurilor evidențiate, care amenință securitatea socială și economică a țării. Intervenția imediată se manifestă prin necesitatea creării unui fond de rezervă/de acumulare de protecție socială, care va fi utilizat numai în condiții de criză sistemică, cu repercusiuni asupra fondurilor de asigurări sociale. Or, înființarea fondului poate treptat să înlocuiască schema actuala de pensii publice cu o schema de capitalizare („pensie prin capitalizare”).

6. Determinarea unei alternative la sistemul curent de pensii trebuie să fie o prerogativă de bază a autorităților publice. Or, reforma sistemului de pensii realizată începând cu 01.01.2017 a avut un efect favorabil pentru beneficiarii de pensii, însă aspectul pe termen lung al reformei denotă riscuri de sustenabilitate. Astfel, se constată că capacitatea de plată a Bugetului de Asigurări Sociale de Stat este amenințată de riscurile demografice și economice, în timp ce pe termen scurt (3-4 ani) se observă o încadrare în parametrii admisibili de rezistență la șocurile economice și sociale. Prin urmare, se constată că pe termen lung sistemul public de pensii național este expus diverselor riscuri, care reduc capacitatea lui de plată.

7. Cele mai adecvate alternative de reformare se referă la combinarea sistemului actual cu cheme de pensii cumulative sau condițional-cumulative. Schema condițional-cumulativă poate fi implementată într-un termen mai scurt și cu costuri mai mici, însă este necesar să se monitorizeze adecvat corelația și corespondența dintre rentabilitatea investițională a valorilor mobiliare de stat, creșterea economică și ritmul de creștere a salariilor.

8. În următoarele perioade de 2-3 ani poate fi implementată sistemul de scheme de pensii condițional-cumulative (SCC). În același timp, pentru asigurarea condițiilor de formare a unei pensii mai mari decât permite sistemul SCC, să se asigure implementarea infrastructurii necesare pentru activitatea adecvată a sistemului facultativ de pensii (Pilonul III), create prin prisma fondurilor speciale de pensii, administrate de administratori privați (bănci, asigurători, societăți specializate);

9. Dezvoltarea alternativei facultative pentru o pensie mai mare în dependență de contribuțiile efectuate suplimentar (Pilonul III din sistemul multipilon), poate fi realizată la fel pe termen scurt, însă necesită modificări și a stimulentele fiscale pentru persoanele care aderă la un plan de pensii facultative. Republica Moldova este ultima la facilitățile fiscale în domeniul pensiilor facultative. Stimulentele fiscale pentru pensiile facultative nu sunt atât de atractive, astfel încât să intereseze angajatorul, sau persoana fizică să contribuie pentru o pensie decentă. Astfel, sistemul nestatal de pensii are nevoie de stimulente fiscale serioase, lipsa cărora, consider că la fel reține esențial dezvoltarea acestui sector. Redresarea fiscală necesară se bazează, de asemenea, pe practica țărilor care practică sistemul de pensii facultative și se referă la aplicarea deductibilității fiscale pentru contribuțiile plătite la Pilonul III. Astfel, contribuțiile la fondurile nestatale de pensii, trebuie să fie deductibile total și nu parțial (adică excluse numai din baza impozabilă pentru impozitul pe venit), dacă se dorește dezvoltarea acestui sector. Conform reglementărilor fiscale în vigoare, valoarea contribuțiilor la fond este inclusă în baza de calcula a contribuțiilor la asigurările sociale de stat și asigurarea medicală obligatorie. De asemenea, din pensiile plătite se achită impozit pe venit. Prin urmare, este necesar să existe o deductibilitate totală a contribuțiilor la un fond nestatal de pensii, astfel cum practică și alte state cu pensii facultative, și anume: scutirea contribuțiilor plătite de la plata impozitului pe venit, a contribuțiilor la sistemul public de asigurări sociale și a asigurărilor medicale obligatorii, atât a persoanelor juridice, cât și cele fizice. Mai multe rezultate aferente acestor simulări vor fi realizate la ultima etapă a proiectului.

10. Este extrem de importantă pentru sistemele multipilon existența unui cadru legislativ stabil. Economisirea pentru pensie este o relație de lungă durată între client și fondul de pensii. Programele de pensii sunt produse ale cărui design are la bază estimări pe termen lung. De fapt, instabilitatea legislativă conduce la lipsa de credibilitate și predictibilitate din partea clienților.

11. În condițiile în care sistemul SCC nu poate fi implementat, crearea platformei pentru Pilonului II (parte a sistemului multipilon) poate fi realizată după o perioadă de 5-6, după crearea condițiilor adecvate pentru activitatea Pilonului III.

12. Sistemul de indicatori statistici identificați pentru monitorizarea riscurilor de plată a sistemului public de pensii poate fi aprobat și utilizat de autoritățile publice pentru supravegherea permanentă și periodică a obligațiilor de plată a pensiilor și de evaluare a riscurilor de plată pe termen lung care pot afecta sustenabilitatea sistemului de pensii, pentru asigurarea continuității între generații. Menționăm că există mai mulți indicatori utilizați pentru monitorizarea sustenabilității sistemului de pensii, însă cei identificați în procesul de cercetare, sunt cei mai adecvați Republicii Moldova. Monitorizarea adecvată a sustenabilității trebuie să ia în considerație toate aspectele de sustenabilitate, în special cele de natură financiară și socială. De aceea, autoritățile publice trebuie să-și stabilească un set de indicatori care vor fi utilizați pentru evaluarea sustenabilității sistemelor de pensii.

BIBLIOGRAFIE:

1. Holzmann, R., I. W. M. Arthur, and Y. Sinn. (2000). Pension Systems in East Asia and the Pacific: Challenges and Opportunities. World Bank Social Protection Discussion Paper Series No.0014. Washington D.C: World Bank.
2. Internal guidelines for the actuarial analysis of a national social security pension scheme. The International Financial and Actuarial Service. ILO FACTS Financial, Actuarial and Statistical Branch, Social Security Department, International Labour Office, Geneva, May 1998.
3. Lee, R., D. (2000). The Lee-Carter Method for Forecasting Mortality, with Various Extensions and Applications. North American Actuarial Journal, Vol. 4, No. 1, 80-92.
4. Legile anuale privind bugetul asigurărilor sociale de stat (www.mf.gov.md).
5. Rapoarte anuale privind executarea bugetului asigurărilor sociale de stat (<http://cnas.md/lib.php?l=ro&idc=439&t=Rapoarte-privind-executarea-BASS/Rapoarte-anuale-privind-executarea-bugetului-asigurarilor-sociale-de-stat>).
6. Rapoartele Biroului Național de Statistică privind protecția socială a populației (<http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=200&>).
7. Reformarea sistemului de pensii prin prisma egalității de gen. Platforma pentru egalitate de gen (<http://egalitadedegen.md/mdocs-posts/reformarea-sistemului-de-pensii-prin-prisma-egalitatii-de-gen/>).
8. Schwarz, A (2003): “Old age security and social pensions”, World Bank.
9. Sistemul de pensionare al Republicii Moldova: expertiza actuarială http://www.old.mmssf.gov.md/file/strategii/pensii_ro.pdf.
10. Srichander Ramaswamy. The sustainability of pension schemes. Bank for International Settlements, January 2012.
11. The actuarial balance sheet for pay-as-you-go finance: solvency indicators for Spain and Sweden. CESIFO WORKING PAPER NO. 2182, CATEGORY 1: PUBLIC FINANCE JANUARY 2008.